

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТООРИЕНТИРОВАННЫХ ОТРАСЛЕЙ УКРАИНЫ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

INVESTMENT DEVELOPMENT EXPORT-ORIENTED SECTORS OF UKRAINE: TRENDS AND PROSPECTS

У статті розглянуто сутність понять експорт товарів, експортний потенціал, прямі іноземні інвестиції як економічних категорій. Досліджено динаміку, сучасні тенденції розвитку товарного експорту України, країн-партнерів та визначено АПК ключовою експортоорієнтованою галуззю вітчизняної економіки. Розглянуто необхідність залучення іноземного капіталу як ключового фактору розвитку експортоорієнтованих галузей економіки України та зростання обсягів експорту. З огляду на вагомую роль іноземного капіталу в побудові конкурентоспроможної національної економіки, здійснено дослідження динаміки іноземного інвестування та країн-інвесторів. Визначено скорочення обсягів надходжень іноземного капіталу в АПК та передумови, які стали причиною зазначених змін. Проаналізовано інвестиційний клімат АПК та виявлено проблеми, які стримують розвиток інвестиційної діяльності. Розглянуто основні позитивні кроки уряду у напрямку створення якісно нових умов ведення бізнесу та активізації інвестиційної діяльності. Запропоновано заходи щодо стимулювання потоку прямих іноземних інвестицій в АПК, використання яких, в перспективі, призведе до використанню експортного потенціалу, стабілізації та розвитку економіки України.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, іноземні інвестори.

У статье рассмотрена сущность понятий экспорт товаров, экспортный потенциал, прямые иностранные инвестиции как экономических категорий. Исследована динамика, современные тенденции развития товарного экспорта Украины, стран-партнеров и определено АПК ключевой экспортоориентированной отраслью отечественной экономики. Рассмотрена необходимость привлечения иностранного капитала как ключевого фактора развития экспортоориентированных отраслей экономики Украины и рост объемов экспорта. Учитывая важную роль иностранного капитала в построении конкурентоспособной национальной экономики, проведено исследование динамики иностранного инвестирования и стран-инвесторов. Отмечено сокращение объемов поступлений иностранного капитала в АПК и предпосылки, которые стали причиной указанных изменений. Проанализировано инвестиционный климат АПК и выявлены проблемы, которые сдерживают развитие инвестиционной деятельности.

Рассмотрены основные положительные шаги правительства в направлении создания качественно новых условий ведения бизнеса и активизации инвестиционной деятельности. Предложены меры по стимулированию потока прямых иностранных инвестиций в АПК, использование которых, в перспективе, приведет к активизации экспортного потенциала, стабилизации и развития экономики Украины.

Ключевые слова: экспорт, экспортный потенциал, прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат, иностранные инвесторы.

In the article the essence of the concept of export, export potential and foreign direct investment as economic categories. The dynamics of modern trends in commodity exports Ukraine, the partner countries and identified key export-oriented agribusiness sector of the national economy. The necessity of attracting foreign capital as a key factor in the development of export-oriented industries of Ukraine and export growth. Given the significant role of foreign capital in building a competitive national economy, the research dynamics of foreign investment and investor countries. Defined reduction of foreign capital in agriculture and conditions that have caused these changes. Analyzes investment climate in agriculture and found problems that hinder the development of investment. The main positive steps of the government towards the creation of a new business environment and stimulate investment. The measures to stimulate the flow of foreign direct investment in agriculture, the use of which in the future will lead to the use of export potential, stabilization and economic development of Ukraine

Keywords: export, export potential, FDI, investment climate, foreign investors.

Вступ. Під впливом трансформаційних змін зовнішнього середовища вітчизняна економіка переживає період кризи. Стабілізація національної економіки та зростання її конкурентоспроможності прямопропорційно залежать від розвитку зовнішньоекономічної діяльності, зокрема стимулювання експорту товарів та налагодження співпраці з стратегічними країнами-партнерами. Сприяння підвищенню ефективності експортного потенціалу забезпечує зростання валютних надходжень, а його параметри мають вагоме значення для економічної безпеки країни. Тому розвиток експортоорієнтованих галузей економіки України є одним з пріоритетних завдань держави, проте для їх модернізації та активізації експортного потенціалу, власних фінансових ресурсів недостатньо, що обумовлює потребу у залученні іноземного капіталу. Аналіз інвестиційного забезпечення розвитку експортоорієнтованих галузей економіки України та перспектив активізації інвестиційного процесу зумовлюють актуальність досліджуваної тематики.

Питанням інвестиційного забезпечення розвитку експортоорієнтованих галузей України присвячені праці таких вчених: Азрилян А. Н. [2], Петренко І. С. [11], Ревчук С. К. [8], Рогач О. І. [9], Сейфуллаєва М. Є. [3], Тесля І. В. [10] та ін. Однак, незважаючи на багато аспектність наукових досліджень, зазначене питання не втрачає своєї актуальності і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інвестиційного забезпечення розвитку експортоорієнтованих галузей економіки України та

розробка пропозицій щодо стимулювання інвестиційної діяльності експортоорієнтованих галузей, активізації їх експортного потенціалу.

Методологія дослідження формується на основі використання методів та прийомів наукового пізнання, таких як діалектична логіка, методи узагальнення та систематизації, методи системного та критичного аналізу.

Результати дослідження. Сучасний етап розвитку економіки України спрямований на забезпечення сталого економічного зростання шляхом технологічної модернізації та структурної перебудови економіки. Вагомим чинником економічного зростання та інтеграції у світове господарство виступає експорт товарів та його інвестиційне забезпечення. Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1] експорт товару – це продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. Експортна орієнтація економіки сприяє посиленню конкуренції, підвищенню рівня інновацій та зростанню інвестиційної активності. Реалізація експортної діяльності лежить в межах експортного потенціалу, який полягає у спроможності всього сукупного виробництва певної країни в цілому виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних товарів для зовнішнього ринку [2]. Основою експортного потенціалу є ресурсно-сировинна база і стан економіки, які забезпечують науково-технологічний, промисловий, соціальний і культурний розвиток, що дозволяє досягти стійких темпів зростання експортного виробництва і високого рівня життя населення з врахуванням ринкових умов [3]. Динаміку експортної товарної структури України за 2010-2014 рр.. представлено в табл. 1.

За 2014 р. експорт товарів становив 53913,5 млн. дол., порівняно із 2013 р. показник скоротився на 13,5% (на 8392,4 млн. дол.). Проте, за період 2010-2014 рр., обсяг експорту зріс на 6,2% (на 3169,2 млн. дол.). Простежується динаміка скорочення експорту за такими товарними групами: мінеральні продукти (на 9,1%), продукція хімічної промисловості (на 4,8%), недорогоцінних металів та виробів з них (на 11,8%), засобів наземного транспорту (на 53,1%).

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу у 2014 р. становив 31,5% (17004,7 млн. дол.), порівняно з 2013 р. показник збільшився на 2,6% (у 2013 р. – 16573,5 млн. дол., або 26,6%). Позитивні зміни відбулися за рахунок зростання обсягів поставок жирів та олії тваринного або рослинного походження на 58,4%, деревини і виробів з деревини – на 21,8%, електричних машин – на 10,6%, механічних машин – на 5,5%, зернових культур – на 5% [5, с. 2].

Таблиця 1

Експорт України за товарною структурою 2010–2014 рр.

Назва товарів	Обсяги експорту, млн. дол.						Відхилення (2014/2010)	
	2010	2011	2012	2013	2014	2014, %		
Загальний обсяг експорту	50744,3	67594,1	67779,8	62305,9	53913,5	100	3169,2	6,2
Продукти тваринного походження	770,7	934,9	959,2	1083	1014,6	1,9	243,9	31,6
Продукти рослинного походження	3949,9	5514,5	9173,1	8849	8736,2	16,2	4786,3	121,2
Жири та олії	2605	3380,8	4184,6	3497,4	3823,7	7,1	1218,7	46,8
Готові харчові продукти	2524,1	2902	3474,4	3500	3096,7	5,7	572,6	22,7
Продукція хімічної промисловості	3209,3	5030,4	4713,8	4008,9	3054,1	5,7	-155,2	-4,8
Деревина та вироби з деревини	827,9	1077,1	1058,9	1143,7	1262,6	2,3	434,7	52,5
Текстильні матеріали та вироби з них	734,6	862,2	782,4	803,4	785,9	1,5	51,3	7
Недорогоцінні метали та вироби з них	17272,6	22032,4	18825,7	17525,2	15235,5	28,3	-2037,1	-11,8
Машини та обладнання	5563,2	6630,8	6872,4	6826,5	5659,3	10,5	96,1	1,7
Засоби наземного транспорту	3139,1	4790,9	5775	3274,2	1472,2	2,7	-1666,9	-53,1
Мінеральні продукти	6716,2	10175,5	7487,8	7190	6104,2	11,3	-612	-9,1

Джерело: сформовано авторами за джерелом [4]

Найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС здійснювались до Польщі – 4,9% (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 4,6% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Німеччини – 3% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини) та Угорщини – 2,8% (електричні машини, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки). Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Італії на 5,7%, Єгипту – на 5,3%, Польщі – на 3,9% та Німеччини – на 2,5%. Одночасно скоротився до Росії на 33,7%, Білорусії – на 16,7% та Індії – на 7,1% [5, с. 2].

Основу товарної структури українського експорту у 2014 р. (табл. 1) склали недорогоцінні метали та вироби з них – 28,3% (з них чорні метали – 23,9%); продукти рослинного походження становили 16,2% (з них зернові культури – 12,1%); мінеральні продукти – 11,3%; палива мінеральні, нафта і

продукти її перегонки – 3,7%; механічні та електричні машини – 10,5%; жири та олії тваринного або рослинного походження – 7,1%, готові харчові продукти та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – по 5,7% [6].

Аналіз динаміки експорту за товарними групами за 2010-2014 рр. засвідчив скорочення зовнішньої торгівлі товарами з недорогоцінних металів та виробів з них та зростання експорту продуктів рослинного (у 3 рази) та тваринного походження (на 46,8%), готових харчових продуктів (на 22,7%).

За нинішніх геополітичних та економічних умов драйвером економічного зростання України може стати саме аграрний сектор, оскільки частка його у ВВП України у 2014 р. становила 17% (31,4 млрд. дол.), в державних доходах – 11% (4,8 млрд. дол.), у загальному обсязі експорту України – 31,5% (17,0 млрд. дол.). Загальний експорт продукції АПК у 2014 р. до країн Азії становить 6,6 млрд. дол., країн ЄС – 5 млрд. дол., країн СНД – 2,6 млрд. дол., до Африки – 2,6 млрд. дол. Експорт української аграрної продукції у 2014 р. збільшився до США на 30%, до Азії – на 10,1%, до країн ЄС – на 4,4%. Аграрний сектор України наразі помітний гравець на світовому ринку, адже займає лідируючі позиції з експорту таких культур: перше місце за експортом соняшникової олії (4,3 млн. тонн); третє місце – експорт кукурудзи (18 млн. тонн); четверте – експорт ячменю (2,7 млн. тонн); шосте – експорт пшениці (11 млн. тонн); сьоме – експорт сої (2 млн. тонн) та восьме місце за експортом курятини (170 тис. тонн) [6, с. 17-18].

З огляду на проведений аналіз АПК України, варто зазначити, що він має величезний ще невикористаний експортний потенціал, який у перспективі може забезпечити валютно-курсову стабільність, накопичення золотовалютних резервів НБУ та загальний розвиток економіки в прогнозованих параметрах. Проте для його розвитку необхідно залучення додаткових коштів, як всередині країни (капітальні інвестиції) так із зовні (прямі іноземні інвестиції) та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Розглянемо сучасні економічні підходи щодо трактування дефініції поняття «прямі іноземні інвестиції» вітчизняними та зарубіжними авторами. Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» [7], прямі іноземні інвестиції – це всі види цінностей, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності. За визначенням МВФ та ОЕСР [8, с. 20] – це вкладення, що здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. О. Рогач сформував наступне визначення досліджуваної категорії [9] – це реальні капіталовкладення в підприємства, землю, обладнання, технологію або послуги, що створюють матеріальну базу для розширення бізнесу за національні кордони. В. Тесля зазначав [10], що це матеріальні і нематеріальні

капітали, які вкладають держава, компанія чи підприємець в інші підприємства за кордоном для отримання підприємницького прибутку. Узагальнюючи розглянуті підходи сформовано наступне визначення: прямі іноземні інвестиції – це внесення різних типів цінностей (майнових та немайнових) суб'єктами інвестиційної діяльності в об'єкти підприємницької діяльності, що зумовлює розширення виробництва на світовому ринку та є передумовою одержання додаткового прибутку. Аналіз стану надходження прямих іноземних інвестицій в досліджувану сферу відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в АПК України за 2010-2014 рр.

Країна	Обсяги ПІІ, млн. дол.					Відхилення (2014/2010)	
	2010	2011	2012	2013	2014		
Загальний обсяг інвестицій	44708	49362,3	54462,4	58156,9	45916	1208	2,7
Сільське господарство	719,5	725,3	717,8	776,9	594,1	-125,4	-17,4
Частка ПІІ сільського господарства в загальному обсязі, %	1,6	1,5	1,3	1,3	1,3	-0,3	–
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1909,9	1976,9	2194,2	3040,6	2732,4	822,5	43,1
Частка ПІІ виробництва харчових продуктів в загальному обсязі, %	4,3	4,0	4,0	5,2	6,0	1,7	–

Джерело: розроблено авторами за джерелом [11]

Сукупний обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2014 р. становив 45916,0 млн. дол. (у розрахунку на одну особу – 1072,0 дол.) [11]. За період 2010-2013 рр. спостерігається тенденція до зростання обсягу надходження іноземного капіталу на 30%, проте у 2014 р. надходження скоротилася на 21% у порівнянні з 2013 р., через погіршенням інвестиційного клімату в державі, політичну та економічну нестабільність.

Аналіз галузевої структури прямих іноземних інвестицій свідчить, що у 2014 р. майже третина їх спрямована у промисловість (32,3%), проте в основному фінансуються низько технологічні галузі виробництва (переробна промисловість – 27,4%), в установах фінансової та страхової діяльності зосереджено 25,1% іноземного капіталу, на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі – 13,1%. Менш привабливими видами економічної діяльності є операції з нерухомим майном – 8,3%, наукова та технічна діяльності – 6,2%, сільське господарство – 1,3% [11]. Динаміку надходжень прямих іноземних інвестицій в АПК України представлено на рис. 1.

Незважаючи на загальну динаміку до зростання прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2010-2014 рр.. на 2,7%, частка їх в сільське господарство скоротилась на 17,4% (на 125,4 млн. дол.) (рис. 1). Основними причинами цього є зниження загального рівня інвестиційної привабливості через анексію Криму і військові події на Донбасі, економічний спад та скорочення попиту через девальвацію гривні. Частка прямих іноземних

інвестицій у харчову промисловість у 2014 р. становить 6% (2732,4 млн. дол.). та зросла, за досліджуваний період, на 43,1% (на 822,5 млрд. дол.) (рис. 1).

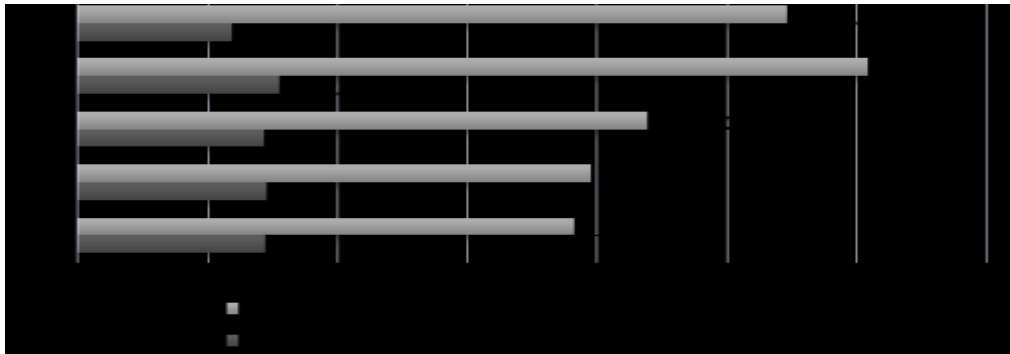

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в АПК України за 2010-2014 рр., млн. дол.

Джерело: [11]

За країнами походження відсоткову структуру надходжень іноземного капіталу в АПК України у 2014 р. представлено на рис. 2. Найбільшим зовнішнім інвестором є Кіпр: у 2014 р. інвестовано 37,7% (224,2 млн. дол.), другою країною, яка спрямовує капітал в сільське господарство України є Німеччина – 11% (65,3 млн. дол.). Вагомими є надходження з Великої Британії – 5,9% (34,8 млн. дол.), Польщі – 5,5% (32,5 млн. дол.), Нідерландів – 3,8% (22,3 млн. дол.), США – 3,3% (19,5 млн. дол.).

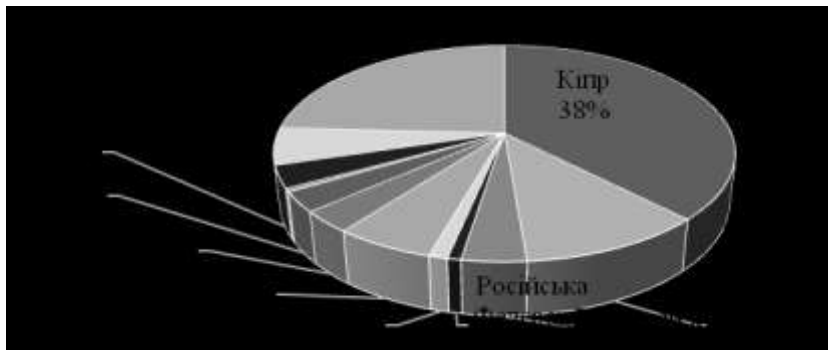

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестиції з країн світу в АПК України у 2014 р., %

Джерело: [11]

За період 2010-2014 рр. обсяг інвестицій з Кіпру зріс на 27,7% (48,7 млн. дол.), Німеччини – на 13,2% (7,6 млн. дол.), Віргінських островів – на 56,6% (6,9 млн. дол.), Франції – на 15,7% (2,4 млн. дол.) та Польщі – на 10,2% (на 3 млрд. дол.). Істотно скоротили інвестування: Австрія – на 75,6% (20,8 млн. дол.), Велика Британія – на 74,1% (99,7 млн. дол.), РФ – на 71,3% (12,4 млн. дол.) та США – на 56,3% (25,1 млн. дол.). Разом з цим, інтерес до України проявили: Китай (у 2014 р. подвоїв обсяг своїх інвестицій – 2,4 млн.

дол.), Туреччина (1,8 млн. дол. або 35%) та Ізраїль (1,8 млн. дол. або 235,9%) [11].

Залучення іноземного капіталу в сферу АПК є важливим для загального економічного зростання України, адже стабільні та стійкі інвестиції аграрний комплекс спровокують розвиток інноваційних технологій та активізації експортного потенціалу. З огляду на проведений аналіз інвестиційного клімату АПК України [12, с. 16] та дослідження сучасного стану надходження інвестиційного капіталу в зазначену сферу, виокремлено ключові проблеми, які стримують інвестиційний потік:

1) недосконале правове регулювання інвестиційної діяльності (відсутні державні гарантії захисту іноземних інвестицій) та нестабільність законодавчої бази (неточність формулювань, декларативний характер законів і державних програм розвитку аграрного сектору);

2) кризове становище фінансової системи України (брак ліквідності фінансових інститутів, низька диверсифікованість фінансових продуктів, високі ставки кредитів, недорозвиненість небанківських фінансових інститутів);

3) неналагоджена система ризик-менеджменту, відсутні стратегія та план дій щодо зменшення ризиків, пов'язаних з ціновими коливаннями та погодними умовами;

4) обмежувальна фіскальна політика та несприятлива податкова система (з 2015 р. відмінено повернення ПДВ с/г виробникам при експорті зернових та олійних, збільшено розмір податку на оренду землі сільськогосподарського призначення на 25% і землі не сільськогосподарського призначення – на 10%, ліквідовано фіксований сільськогосподарський податок для сільськогосподарських формувань і переведено с/г виробників у 4 групу ЄП);

5) недофінансування державою науково-дослідницької діяльності у сфері АПК, відсутній єдиний механізм співпраці бізнесу та R&D університетів, нереалізований дослідницький потенціал у сфері аграрних технологій.

Державою вже створено ряд кроків для покращення інвестиційного клімату АПК, які об'єднані в «Нову аграрну політику України», таких як: скасування ряду ліцензій та дозвільних документів; спрощення реєстрації договору про оренду сільськогосподарських земель; посилення захисту прав інвесторів та провадження електронних аукціонів. Наступними кроками а рамках нової політики в сфері АПК мають стати: приватизація державних підприємств; лібералізація ринку землі, імплементація аграрних розписок та систем аграрного страхування у МФК та NSH; приведення українського законодавства у відповідність до європейського [6, с.17].

За оцінками експертів, при достатньому фінансуванні АПК, виробництво сільгосппродукції в можна збільшити в два рази. Привабливість АПК України

засвідчив ЄБРР, за їхнім прогнозом, більше 20 міжнародних компаній протягом найближчих трьох років готові вкласти в аграрний сектор України до 2,5 млрд. євро, за умови ефективної допомоги з боку влади в усуненні бар'єрів для інвестицій [6, с. 33].

Перспективним механізмом залучення іноземних інвестицій в приватний аграрний сектор є державно-приватне партнерство, проекти такої взаємодії становлять 32% вартості глобального ринку Європи, в Україні відсоток зазначених проектів мінімальний. У рамках цього механізму в Україні актуальним є реалізація проектів в сфері розвитку логістики, таких як: розвиток транспортної інфраструктури та інфраструктури по зберіганню продукції. Однією з пріоритетних сфер інвестування є створення сучасних переробних підприємств з міжнародною сертифікацією, тому що через дефіцит потужностей для переробки та транспортування АПК України щороку зазнає збитків, стримується його зростання. Окрім цього, привабливими сферами для залучення іноземного капіталу в АПК України є: іригаційні системи, експортні портові термінали, модернізація лінійних елеваторів, фінансування в оновлення сільськогосподарського обладнання та у виробництво продукції з високою доданою вартістю.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що прямі іноземні інвестиції є одним із чинників, які забезпечують активізацію експортного потенціалу, що зумовлює економічне зростання та розвиток країни в цілому, оскільки є передумовою розширення міжнародного співробітництва та створення соціального ефекту у вигляді зростання доходів населення. Аналіз динаміки експорту за товарними групами за 2010-2014 рр. засвідчив скорочення зовнішньої торгівлі товарами з недорогочінних металів та виробів з них та зростання експорту продуктів АПК. У загальному обсязі експорту України в 2014 р. частка АПК становить 31,5%, проте для розвитку досліджуваної експортоорієнтованої галузі необхідно залучення додаткових зовнішніх коштів. На АПК припадає лише 1,3% іноземних надходжень, за досліджуваний період частка їх в сільське господарство скоротилась на 17,4%, а в харчову промисловість зросла на 43,1%. Найбільшим зовнішніми інвесторами АПК є Кіпр, Німеччина, Велика Британія та Польща. У ході аналізу інвестиційного клімату АПК України, виокремлено основні проблеми, які стримують надходження іноземного капіталу. Перспективним механізмом залучення іноземного капіталу в АПК визначено державно-приватне партнерство, а актуальними сферами є логістика та сфера виробництва.

З огляду на проведені дослідження, слід зазначити, що створення державою сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземного капіталу експортоорієнтованих галузей економіки сприятиме активізації невикористаного експортного потенціалу та стабілізації економіки України.

Науковою новизною проведеного дослідження є те, що набув подальшого

розвитку понятійно-категоріальний апарат теорії інвестування, а саме запропоновано авторське визначення прямих іноземних інвестицій, які запропоновано розуміти як внесення різних типів цінностей (майнових та немайнових) суб'єктами інвестиційної діяльності в об'єкти підприємницької діяльності, що зумовлює розширення виробництва на світовому ринку та є передумовою одержання додаткового прибутку.

Перспективами подальших наукових досліджень може бути розробка стратегії залучення іноземного капіталу у розвиток АПК України з метою розширення міжнародного співробітництва.

Література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16. 04. 1991. № 959–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
2. Азрилян А. Н. Большой экономический словарь / Под ред. проф. А. Н. Азриляна. — М.: Фонд «Правовая культура», 1994. — 478 с.
3. Сейфуллаева М. Э. Экспортный потенциал российских регионов в условиях глобализации мировой экономики / М. Э Сейфуллаева, В. М. Капицын // Маркетинг. — 2001. — № 1. — С. 6.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Зовнішня торгівля України товарами Експрес-випуск від 16.02.2015 р. № 66/0/08.2вн-15. – 23 с.
6. Аграрна політика та реформи. Інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://agroimena.com/storage/journal/AGROIMENA_6_UA.pdf
7. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. №93/96: за станом на 15.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 93. – Ст. 80.
8. Реверчук С. К. Инвестология: наука про інвестування: [Навч. посібник] / С. К. Реверчук, Н. Й. Реверчук, І. Г. Скоморович [та ін.]. – Атіка, 2001. – 264 с.
9. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: [Підручник] / О. І. Рогач. – К.: Либідь, 2005. – 720 с.
10. Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація / С. М. Тесля // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – с. 131–139.
11. Петренко І. С. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України [Статистичний збірник] / І. С. Петренко. – Державна служба статистики України, 2015 р.
12. Ведення аграрного бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ucab.ua/files/Survey/Doing/Doing_2015_ukr_web.pdf.